

Växtbaserat Sveriges synpunkter på Livsmedelsverkets konsekvensanalys av hur de miljömässiga hållbarhetsaspekterna i NNR 2023 kan påverka svensk livsmedelsproduktion och miljö (2023/02663)2024-03-19

Växtbaserat Sverige tackar för möjligheten att lämna synpunkter på SLV:s rapport om möjliga konsekvenser för svensk livsmedelsproduktion genom att de uppdaterade nordiska näringsrekommendationerna (NNR2023) också inkluderar miljöhänsyn.

Vikten av att vi ändrar både vår produktion och konsumtion av livsmedel till att innefatta mer växtbaserad kost påtalas av allt fler aktörer. FN:s klimatpanel, IPCC, har vid flertalet tillfällen betonat att en av de viktigaste åtgärderna för att minska den globala uppvärmningen är att ändra vårt mänskliga beteende och i det sammanhanget även pekat ut att vi måste ändra sättet vi äter och producerar mat på. Den senaste versionen av de nordiska näringsrekommendationerna (NNR) har också uppmärksammat detta och NNR har för första gången inkluderat miljö- och klimataspekterna i rekommendationerna. Budskapet att öka andelen växtbaserade livsmedel i kosten är centralt i de nya rekommendationerna, av såväl miljö som hälsoskäl. Enbart i Sverige kommer 70 procent av Sveriges utsläpp av metangaser från jordbruket, framför allt från mjölk- och kötttraskor. Att främja ett skifte till mer växtbaserad kost är centralt för att minska miljöpåverkan från livsmedelssystemet.¹ Ökad produktion och konsumtion av växtbaserade livsmedel ligger också i linje med de nationella konsumtionsmålen² och kan bidra till ökad resiliens i vår livsmedelsförsörjning och krisberedskap³.

Att klimat- och miljöaspekter inkluderas i NNR är något som vi i Växtbaserat Sverige välkomnar och som vi även uppskattar med de befintliga svenska kostråden, som vägde in miljöaspekterna redan 2015. Det vi äter och dricker har stor betydelse både för vårt välmående, vår klimatpåverkan och vår livsmedelstrygghet. Just växtbaserade livsmedel kan vara med och bidra positivt till såväl förbättrad folkhälsa som minskad klimatpåverkan och stärkt livsmedelsförsörjning.

I rapporten Livsmedelsproduktion ur ett beredskapsperspektiv från SLU framhålls ökad satsning på differentiering i det svenska jordbruket, inklusive växtodling för humankonsumtion, som en central del av lösningen i ett mer motståndskraftigt jordbruk. Detta förklaras bl.a. genom att odling av växtbaserade råvaror inte är lika resurskrävande och beroende av insatsmedel som animalieproduktionen. Mer produktion och konsumtion av växtbaserade livsmedel minskar enligt rapporten sårbarheten eftersom det som odlas används till livsmedel för humankonsumtion i stället för som foder till djur. Det ger dessutom en mer effektiv användning av odlingsmarken. Utifrån dessa perspektiv anser vi att det är problematiskt att det i regeringsuppdraget står att Livsmedelsverket ska vidare i detta sammanhang särskilt beakta fördelarna med animalie- och mjölkproduktion kopplat till matens näringstäthet samt möjligheten att nyttja betesmarker och vallodling för dess framställning. Det är problematiskt att animalie- och mjölkproduktion lyfts fram specifikt då det ställer olika livsmedelsgrupper mot varandra samtidigt som det riskerar att stänga ute andra perspektiv och delar av jordbrukssektorn. Sverige har idag tex. ett utbrett jordbruk som odlar olika former av grödor. Vi

¹ Clark, M. A., Domingo, N. G. G., Colgan, K., Thakrar, S. K., Tilman, D., Lynch, J., Azevedo, I. L., & Hill, J. D. (2020). Global food system emissions could preclude achieving the 1.5° and 2°C climate change targets. *Science*, 370(6517), 705–708. <https://doi.org/10.1126/science.aba7357>

² <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2024/februari/nationella-mal-foreslas-for-en-halsosam-och-hallbar-livsmedelskonsumtion/>

³ https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/fu-food/publikationer/future-food-reports/ff-reports-1_eriksson_livsmedelsproduktion-ur-ett-beredskapsperspektiv.pdf
<https://www.atl.nu/en-mer-vaxtbaserad-kost-starker-krisberedskapen>

önskar att Livsmedelsverket lyfter fram att även växtbaserade livsmedel kan vara med och förbättra såväl folkhälsan som klimatet och samtidigt stärka livsmedelsförsörjningen och anser att Livsmedelsverket bör fortsätta det arbetet som myndigheten tidigare har påbörjat med att lyfta in klimat- och miljöaspekter även i de kommande nationella kostråden. Det finns inga konkreta mål om folkhälsa kopplat till livsmedel. Vi önskar att Livsmedelsverket lyfter fram att även växtbaserade livsmedel kan vara med och förbättra såväl folkhälsan som klimatet och samtidigt stärka livsmedelsförsörjningen och anser att Livsmedelsverket bör fortsätta det arbetet som myndigheten tidigare har påbörjat med att lyfta in klimat- och miljöaspekter även i de kommande nationella kostråden.

SLVs modellering av scenarier är för snävt

Växtbaserat Sverige anser att det är olyckligt att SLVs rapport fokuserar på en modellering där minskad konsumtion av rött kött framförallt ersätts med kyckling. NNR2023 är tydliga i sin rekommendation att rött kött bör ersättas av växtbaserad mat, inte vitt kött (såsom kyckling):

“The reduction of red meat consumption should not result in an increase in white meat consumption. To minimize environmental impact, meat consumption should be replaced by increased consumption of plant foods, such as legumes, and fish from sustainably managed stocks.”⁴

Vi anser att mer fokus borde ha lagts på att föra ett mer utvecklat resonemang kring ökad produktion av baljväxter i ett scenario där det ersätter köttproduktion, snarare än kyckling. Inte minst med tanke på att NNR 2023 rekommenderar en ökad konsumtion av baljväxter, både utifrån ett hälso- och miljöperspektiv. Vi saknar detta resonemang och önskar se att baljväxter samt växtbaserade alternativ till traditionellt mejeri och protein får större utrymme då baljväxter och dessa nyare livsmedel kan komma att ha en stor positiv inverkan på miljön om de ersätter rött kött. Det finns även stor potential för tillväxt av svensk produktion där ny forskning och innovation öppnar upp för fler alternativ. I dagsläget är tillgången till svenskodlade proteingrödor inte tillräcklig. Vi är övertygade om att det finns en stor potential att ersätta rött kött och importerade växtbaserade grödor med svenskodlade alternativ. Svensk försörjningsgrad skulle även kunna öka genom att underlätta omställningen till ett resilient och hållbart jordbruk för produktion av växtbaserade proteingrödor.

Rapporten beskriver att kunskapen om de svenska kostråden generellt är hög (80% i den allmänna befolkningen känner till kostråden och 95% kan nämna minst ett specifikt råd för god hälsa). SLV bedömer att då de övergripande målen i NNR2023 stämmer överens med de redan befintliga svenska kostråden tros genomslagskraften för befolkningens följsamhet av nya NNR2023 vara mindre än 5%. Även om kompletterande styrmedel behövs för att ändra konsumtionsmönster på befolkningsnivå⁵ riskerar SLVs snäva tolkning av regeringsuppdraget begränsa näringsrekommendationernas potentiella genomslagskraft. Det är inte heller omöjligt att rekommendationen om signifikant minskad konsumtion av rött kött, om det tas med i de nya svenska kostråden, kommer få stor uppmärksamhet och därmed bidra till den allmänna kännedomen om kostråden.

Det hade varit till stor fördel att ta fasta på hela omfattningen av NNR 2023s råd kring minskad konsumtion av rött kött för att i längden också kunna utreda hur kostråden bör formuleras och vilka

⁴ [NORDIC NUTRITION RECOMMENDATIONS 2023 \(norden.org\)](https://norden.org/nutrition-recommendations-2023)

⁵ Slijper, T., Karlsson, J.O., Karlsson Potter, H., Säll, S., & Hansson, H. (2024). Introducing environmental considerations to the Nordic Nutrition Recommendations 2023 – Impacts on production and the environment. Mistra Food Futures Report #21. [rapport-21-introducingenvironmental-considerations-to-the-nnr2023.pdf](https://mistrafoodfutures.se/rapport-21-introducingenvironmental-considerations-to-the-nnr2023.pdf) (mistrafoodfutures.se)

styrmedel/informationsinsatser som behövs för att skapa en verklig effekt av NNR2023. Denna ansats begränsar den potentiella effekt som NNR2023 kan ge för befolkningens (förändrade) konsumtionsvanor.

Övergripande efterfrågar vi en bredare analys. Ett bredare förhållningssätt hade visat på större effekter och således gett ett tydligare svar på vilka miljöeffekter hållbarhetsaspekterna i NNR 2023 skulle få om de införlivades svenska kostråden. Nu landar analysen endast i att effekterna bedöms vara små.

SLV beskriver att kunskapen om de svenska kostråden generellt är hög (80% i den allmänna befolkningen känner till kostråden och 95% kan nämna minst ett specifikt råd för god hälsa). SLV bedömer att då de övergripande målen i NNR2023 stämmer överens med de redan befintliga svenska kostråden tros genomslagskraften för befolkningens följsamhet av nya NNR2023 vara mindre än 5%. Även om kompletterande styrmedel behövs för att ändra konsumtionsmönster på befolkningsnivå⁶ riskerar SLVs (för snäva) tolkning av regeringsuppdraget begränsa näringsrekommendationernas potentiella genomslagskraft. Det är inte heller omöjligt att rekommendationen om signifikant minskad konsumtion av rött kött, om det tas med i de nya svenska kostråden, kommer få stor uppmärksamhet och därmed bidra till den allmänna kännedomen om kostråden.

Svensk livsmedelsproduktion är en viktig fråga. Dock ifrågasätter vi om kostråd ska baseras på vad som produceras här och nu eller på befintliga produktionssystem. Ett sådant förhållningssätt riskerar att låsa fast oss i ohållbara kostmönster och ohållbara produktionsmetoder. Vår ståndpunkt är att hållbara och hälsosamma kostråd måste baseras på senaste forskningen om vilka livsmedel som är bra för vår hälsa och miljö – vilket NNR 2023 erbjuder. De slutgiltiga rekommendationerna i NNR 2023 ligger helt i linje med den vetenskapliga evidensen vad gäller miljöpåverkan från olika livsmedelsgrupper och kostmönster.

Utfallet är inte så dramatiskt

Generellt visar beräkningarna på NNR_{MILJÖ+HÄLSA} jämfört med NNR_{HÄLSA} på mycket små skillnader. Även om det inte går att dra några tydliga slutsatser indikerar rapporten följande:

- Utifrån rapportens två centrala scenarion, med 5% respektive 20% minskad konsumtion av rött kött, framgår att varken markanvändning (-0,4% resp. -2,4%) eller naturbetesmarker (-0,1% resp. -3,6%) påverkas i någon större skala. Rekommendationerna av miljöskäl i NNR2023 bör därför inte påverka biologisk mångfald i någon större utsträckning och det bör därför inte finnas någon motsättning i att inkludera NNR_{MILJÖ} i de kommande svenska kostråden.
- I den centrala modellen (-5%) kompenseras den minskade nötköttsproduktionen av ökad kycklingproduktion (2%). Detta kan inte anses vara i linje med den vetenskapliga rekommendationen i NNR2023, där växtbaserade livsmedel förespråkas som ersättning till kött.

⁶ Slijper, T., Karlsson, J.O., Karlsson Potter, H., Säll, S., & Hansson, H. (2024). Introducing environmental considerations to the Nordic Nutrition Recommendations 2023 – Impacts on production and the environment. Mistra Food Futures Report #21. [rapport-21-introducingenvironmental-considerations-to-the-nnr2023.pdf](https://mistrafoodfutures.se/rapport-21-introducingenvironmental-considerations-to-the-nnr2023.pdf) (mistrafoodfutures.se)

När betesmark minskar till följd av minskad köttkonsumtion visar modellen att marken istället brukas för odling av spannmål, baljväxter och raps. Detta är grödor som kan gå till direkt humankonsumtion och ingå i en växtbaserad kost. En sådan utveckling av markanvändningen kan bidra till Sveriges livsmedelsstrategi och livsmedelsberedskap genom ökad livsmedelsproduktion. Det framgår även att miljöpåverkan minskar mer när växtbaserade livsmedel ersätter kött, än när kyckling gör det.